

UMETNOST IN MEDIJI

Film pred klasično dobo

Zgodovina filma

- mejniki:
- 1895 - projekcije filmov bratov Lumiere;
projekcije filmov Georges-a Meliesa - uradni
ZAČETEK filma
- 1915 - filmi D. W. Griffitha - “klasična filmska
pripoved,” tudi “klasični hollywoodski film”
film, kot ga poznamo danes oziroma kot ga
vidimo v kinodvoranah
- obdobje VMES?

danes

- obdobje pred “klasičnim hollywoodskim filmom” (1895-1915)
- podobno danes:
- različne oblike filmov in dispozitivov (situacij gledanja)
 - - od ultra kratkih filmov (60 sekund), do dolgih (Lav Diaz, 2001, "Batang West Side" 600 min, Melancholina 2008, 540 min,...)
 - - od spletnih filmov do filmov na mobilnih telefonih
 - ...

1. “film atrakcije”

- značilen za prvo desetletje zgodnjega filma
- “estetika atrakcije” - radovednost gledalk
vzbujali in potešili novost, presenečenje, celo šok.
- Kot atrakcijo so prikazovali tudi same
- tehnične zmožnosti novega medija

primeri

- gibanje v sliki (Prihod vlaka na žel. postajo, 1895, Lumiere)
- gibljiva kamera v filmu Brooklynski most producenta American Mutoscope & Biograph (AM&B), 1899
- spektakel človeških podob (Dvoboj Corbett-Fitzsimmons, Veriscope 1897)
- prizori iz narave (Panoramski pogled na Niagarske slapove pozimi, 1897, AM&B)
- razkošni ali fantastični prizori (Potovanje na luno, Georges Melies, 1902)

video

- Lumiere
- <http://www.youtube.com/watch?v=2cUEANKv964&feature=related>
- Melies
- <http://www.youtube.com/watch?v=jGZilAMKtgA&feature=related>

Zgodnji film - lastnosti

- prikazovali en sam prizor ali zaporedje prizorov
- posneti od spredaj ali statično kot fotografije ali odrske postavitve
- predstavili dogajanje v enem samem prostoru (na primer v prizoru roba in umora v Edisonovem delu Veliki rop vlaka (1903))
- ali v Meliesovem filmu Sam svoj orkester (L'homme orchestre, 1900), kjer izginotja, ponovna pojavljanja in podobne spremembe pričarani z večkratno osvetlitvijo filma ter nevidno montažo
- <http://www.youtube.com/watch?v=3RMp32GPWww>

oddaljeni pogled

- Te tehnike narekovale od dogajanja oddaljeno kamero
- kar je pomenilo, da so se nastopajoči posvečali igri teles, ne značajev.
- Bližnji posnetki (Veliki zalogaj Jamesa Williamsona, 1901) so služili kot komični vložki ali zanimivi trik

- James Williamson, The Big Shallow (1901)
- <http://www.youtube.com/watch?v=WxcVzs88xRg>

Polizdelki

- Filme so prodajali kot polizdelke...
- ..posnetke, ki so jih med predvajanjem različno dokončali:
 - - vrteli so jih z drugo hitrostjo
 - - premontirali ali kaj izrezali, zamenjali, pobarvali,
 - - dodali glasbo in zvočne efekte
 - - pospremili projekcije z razlago,...
- kar vse je lahko pomenilo velike razlike v tekstu.

vir tem - množična kultura

- Zgodnji film otrok množične kulture (ki takrat razmahnila po Evropi in Severni Ameriki)
- Iz nje film črpal svoje prve teme.
 - iz stripov, ki so jih objavljali časopisi in revije - črpal Lumiere v Politi zalivalec rož (1895),
 - iz revijalnih fotografij - Melies v Aferi Dreyfus (1899),
 - voščenih lutk , npr v Zgodbi nekega zločina (Histoire d'un crime, Ferdinand Zecca 1901)
 - Melies je navdih črpal tudi iz pravljic (Astronomove sanje, 1898) in romanov (Potovanje na luno, 1902).

Kombinacije (1)

- v Bostonu so (v stilu vodvilskega zabavišča) projekcijo vsakega koluta filma popestrili z igranimi prizori, ki so jih prilagajali kolutom
- Spored bil vsak teden drugačen
 - enkrat je film spremljala kratka igrice
 - drugič komični ali čarovniški vložki
 - predavanja o zgodovini,
 - potopisi o oddaljenih krajih.

Kombinacije (2)

- Lyman Howe (najpomembnejši ameriški prikazovalec zgodnjih filmov)
- - na svojih potujočih predstavah
- predvajal na desetine različnih filmov, povezanih v jasno pripovedno zaporedje.

Kombinacije (3)

- Na sejmiščih v Veliki Britaniji so na začetku 20. stoletja vzniknili
- prenosni “bioskopi”
- prikazovali so
 - zadnje novice,
 - modne muhe,
 - zabavne vložke,
 - aktualne zanimivosti.

film atrakcije

• Popoln nadzor nad filmskim gradivom in njegovim podajanjem so imeli prikazovalci, ne producenti.

2. Pojav pripovednega filma (prehodno obdobje)

- Nekoč filmski zgodovinarji predpostavljali linearen razvoj od zgodnjega filma do klasičnega hollywoodskega filma.
- Noel Burch - razvil dvojiški model razvoja filma, tako da prizna neskladnost med hollywoodskim, t.i. institucionalnim načinom filmske reprezentacije in zgodnjim filmom
- Drugi avtorji pa med zgodnjim filmom in klasičnim hollywoodskim filmom postavljajo še vmesno obdobje - obdobje prehoda iz filma atrakcije v poznejši pripovedni film.
- Za to prehodno obdobje je značilno, da se pojavljajo elementi obeh zvrsti.

Primer

- Film Policistovo potovanje okrog sveta (Le tour du monde d'un policier, 1906, Charles-Lucien Lépine):
 - zgodba o pariškem tatu in njegovem pregonu
 - se prepleta z več potopisnimi prizori
 - sledi vzporedna zgodba o napadu na rdečekožce na daljnem Zahodu
 - aktualni vložek o politični kampaniji v New Yorku
 - in konec, kot se tat in zasledovalec rokujeta pred globusom ter kolonializirano množico ter skleneta poslovno partnerstvo.

začetek prehodnega obdobja

- 1. se začne s tem, da se spremeni prostorska koherentnost:
 - samostojne slike se umaknejo sintezi prostora med posameznimi posnetki.
- 2. to pogojevalo tudi drugačen časovni prikaz:
 - sosledičnost, hkratnost in notranjo vzročnost prikazanih dogodkov
- Obe novosti sprožita novo obliko filma: najbolj očitna v britanskih filmih pregona (W. Haggart, Lov na divje lovce, 1903), C. M. Hepworth, Rešil ga je Rover, 1905).

pripovedna kontinuiteta

- Atrakcije, ki so prej služile estetiki prikazovanja
 - (prim - obrati kamere, veliki plani, subjektivni kadri)
- podredile razvoju pripovedi.
- Sistem pripovedne kontinuitete - kmalu vključeval izmenjavo bližnjih prostorov in prečni prerez vzporednega dogajanja.
- PRIM.- D.W. Griffith Vila na samem (The Lonely Villa, 1909) - tri lokacije, bližnji posnetki preganjane žene in moža, ki jo hoče rešiti, uporabil tudi takrat novo tehnologijo, telefon.

pripovedni film

- Do leta 1908:
- ameriški in francoski filmi večinoma že imeli prirejeno scenografijo, kadriranje in montažo.
- Prilagodili so se vzročnemu toku pripovedi
- se naslonili na ponavljanje, zavlačevanje, presenečenje, stopnjevanje napetosti in predvsem na zaključke.

Pripovedovalec

- Prikazovalec filmov izgubil nadzor nad osmislitvijo filma.
- Pripovedovalec filmskih zgodb je postal nekdo drug.
- Gledalca nagovarjal vse bolj individualno
 - - od njega zahteval luščenje pomena iz časovno-prostorske lepljenke
 - - ni pa več zahteval predznanja o določeni temi, in ne razlage pripovedovalca.
- Ta sprememba je prinesla vse več mednapisov.

Ponotranjen pripovedovalec

- Razumljivost nanaša na “ponotranjenega pripovedovalca” - ta podaja zgodbo, iz množice podrobnosti izbere tiste, ki so zanimive za pripoved, jih uredi po pomembnosti.
- Ponotranjeni pripovedovalec imel različne vloge
 - lahko stroga moralna načela (D.W.Griffith)
 - lahko bolj ironičen - v filmu Mlin (1909) mlinar ubije ženinega ljubimca in njegovo truplo pritrdi na vetrnico, soprogo pa zveže in prisili, da si ta prizor ogleda. Sam se nato utopi. Režiser počaka, da se gladina umiri, nato pa pokaže zrcalno podobo oddaljenega mlina na veter.

razlike

- Prehod iz filma atrakcije v pripovedni film ni potekal povsok enako hitro in na enak način.
- Ameriški film poudarjal posamezne junake in se zanašal na bižnje posnetke obrazov, na spoje na osi pogleda in protikadre.
- Evropski film je razvil drugačen način predstavljanja, ki ga zaznamujejo globinski prizori (kot Državljan Kane)

3. Predstavitev in sprejem

Pred kinodvoranami

- V Franciji in Veliki Britaniji so predvajali filme na dveh glavnih prizoriščih
 - - na podeželskih sejemskih predstavitev
 - - in na mestnih mjuzikalih
- Oboje hodilo gledat občinstvo najnižjih in srednjih slojev
- Predstave dolge dve uri in več
- Sprva projecirali tudi slike ob pomoči lanterne magice in imeli žive nastope, kmalu predvajali samo filme

Kinodvorane

- 1907 se v Franciji že pojavijo stalne mestne kinodvorane, ki so prevzele te dolge filmske predstave.
- Kasneje se razvijejo tudi bolj ugledne dvorane, ki tekmujejo z mjuzikali in celo z gledališčem.
- Sejemske predstavitve v Veliki Britaniji kmalu postale velike predstave z umetelnimi, po meri izdelanimi kulisami okoli ogromnih orgel
- 1909 začno pojavljati načrtno zgrajene kinodvorane v mestnih središčih.

Britanija, Francija

- dvorane prevzele model mjuzikalov:
 - - program za srednje sloje na dražjih sedežih v galeriji in ložah,
 - - v parterju pa neprekinjene predstave za gledalce nižjih slojev
- Obisk kinopredstave bil razredno pogojen
- Za srednji razred je bil kar slovesen dogodek
- Dolgo ohranila povezava s sejemskimi prireditvami.

ZDA

- filme prikazovali v vodvilih, manj na gostujočih predavanjih in sejmiščih (le kot točko v daljših predstavah)
- 1906 - cenena zabavišča ali nickelodeoni zelo razširili:
 - od zjutraj do zvečer vrteli več filmov
 - predstava ni trajala dlje kot 30 minut

nickelodeoni

- Zabavišča imela več funkcij (odvisno od lokacije)
 - v nakupovalnih središčih so obiskovali tako uradniki kot ženske z otroci, bili oddih med opravki
 - za samske uradnike so bili pomembna srečevališča, v katerih so lahko naleteli na žensko družbo v svetu javne komercialne zabave
 - zabavišča v delavskih četrtih - pogosto priseljenjskih - so postala krajevna družabna središča

1908 ZDA

- odpirajo večje kinodvorane, predstave trajajo do 50 min, filme vrtijo enega za drugim, gledalka lahko kadarkoli vstopi v dvorano
- Kino postane nekaj vsakdanjega
- Je nov vir samostojnosti in užitka za ženske
 - Mnogi ameriški priseljenci, ženske, otroci (ki niso bili enakopravni državljani) zahajali v kino najmanj enkrat tedensko, nekateri vsak dan
 - Kino sodeloval pri graditvi ameriške identitete (posebej vesterni veljajo za najočitnejši znak postopka amerikanizacije v zgodnjem obdobju ameriškega filma).

Prva svetovna vojna in posledice

- Ameriška filmska industrija v 1. SV veliko sprememb:
 - - podjetja različnih strok znotraj filmske industrije so se začela združevati
 - - nastajale velike vertikalne družbe
 - - snemali vse več, predvsem igrane celovečerce,
 - - proizvodnja filmov zaradi večje učinkovitosti potekala podobno kot tovarniška proizvodnja.
- To prispevalo k njenemu prevzemu vodilne vloge v svetu.

Evropa

- zaradi vojne zmanjšali produkcijo in distribucijo filmov
- Ameriškim filmom odprla edinstvena priložnost za širitev po svetu
 - - filmska industrija imela ekskluziven nadzor nad domačim tržiščem, lahko privoščila iskanje večjih dobičkov na tujem
 - - velika podjetja odpirala podružnice v Evropi in drugod po svetu
- Ob koncu I. sv ameriški filmi obvladovali skoraj vse svetovne distribucijske in prikazovalne trge.

exodos

- Poleg tega - najboljši filmski ustvarjalci po letu 1920 množično bežali v Hollywood
- Iz Nemčije - režiserja Ernst Lubitsch in F.W.Murnau, igralci Pola Negri, Emil Jannings, Conrad Veidt...
- Iz Švedske - režiserja Mauritz Stiller in Victor Sjoestroem, igralca Greta Garbo in Lars Hanson

Francija

- upirala ameriškemu ekspanzionizmu
- namesto velikih podjetji imela več specializiranih večjih, srednjih in manjših podjetji
- Razvili svoje filmske žanre, to bili “temelji francoskega filma” (3):
 - (1) kostumirane prigode francoskih vojnih junakov ali izobčencev iz obdobja med 1750 in 1850
 - (2) zgodovinske spektakle, ki so z oživljanjem starih trenutkov francoske slave prispevali k povojni obnovi francoske narodne identitete

Napoléon (Abel Gance, 1927)

- premierno predvajan v pariški operi
- prinesel vrsto inovacij
- vključno s polivizijo, snemanjem s treh gledišč, primerno za projekcijo na treh zaslonih hkrati.
- TODA - logistika projekcije bila preveč zapletena, posebej za čas ko film prehajal med nemim in zvočnim filmom
- !! Napoléon bil izgubljen dokler ga 1980 niso rekonstruirali

(3) Poetični realizem

- Tretji temelj francoskega filma - filmi francoskega realizma
- snemale večinoma neodvisne produkcijske hiše

avtorji

- **René Clair:** Pariz, ki spi (Paris Qui Dort, 1924), Italijanski slamnik (Un Chapeau De Paille D'Italie, 1927).
- Posnel tudi prvi zvočni film - Dajte nam svobodo (À Nous La Liberté, 1931) - [dostopen v knjižnici FERI](#)
- **Jean Renoir** (sin slikarja Augusta Renoirja) - Nana (1926)
 - Večino v zvočnem obdobju: klasika Velika iluzija (La Grande Illusion, 1937), Človeška zver (La Bête Humaine, 1938 po Zolaju), Pravila igre (La Regle Du Jeu, 1939).

pobude

- 1920ta v Franciji veliko dogajalo na filmskem področju
 - - pobude za ustanovitev alternativne filmske mreže
 - - neodvisne filmske revije
 - - filmski klubi
 - - razvijati začetna teorija in praksa mednarodne in francoske alternativne filmske umetnosti.

kitajski film

- Kitajski in japonski film razvijala sočasno z Ameriškim.
- Kitajska filmska industrija začne v Šanghaju, najbolj zahodnem mestu.
 - avtorji naslanjali na tradicijo kitajskega gledališča
 - in na sodobno dramo v pogovornem jeziku - na tej osnovi nastajali filmi atrakcije
 - Po ameriškem in evropskem vzoru delali družinske drame.

1920ta

- V poznih 1920ih postanejo najbolj priljubljeni filmi borilnih veščin, ki so s triki, gibanjem kamere in montažo ustvarjali akcijske prizore (prim - Požig tempja Rdečega lotusa (1928)).
- - posebno vlogo tu imeli leteči klateški vitezi, v glavnem moški.
- Zlasti pomembne v predzvočnem obdobju (prehod na zvočni film traja med 1930 in 1936) so melodrame, ki obravnavajo vlogo nove ženske v kitajski družbi.

Zvezde

V njih zaslovela Ruan Lingyu - Ljubezen in dolžnost (1931), Nove ženske (Xin nuxing, 1935 režija Cai Chusheng).

levičarski filmi

- Prihod sovjetskega filma in radikalni japonski filmski jezik, pa tudi japonska invazija v Mandžuriji leta 1931
- spodbudijo nastanek domoljubnega levičarskega gibanja v kitajski kinematografiji
 - Pomladne sviloprejke (Chun can, rež. Cheng Bugao, 1933) ali Pesem ribičev (Yu guang qu, rež. Cai Chusheng, 1934, zmagal na filmskem festivalu v Moskvi 1935)
 - http://www.archive.org/details/song_of_the_fishermen

Japonska kinematografija

- Sedež v Tokiu, glavni Nikkatsu studio
 - Tam v 1920tih snemajo kyuhe ali drame stare šole (pogosto po kabukijih, v katerih so igrali samo moški)
 - In shimpe ali filme nove šole s sodobnimi temami, pogosto pod vplivom francoskih filmov

novi studiji

- Proti koncu 1. sv tudi ameriški filmi, takrat nastane gibanje za čisti film
- Hočejo prenoviti in posodobiti japonski film
 - nastaneta dva nova studia, Shochiku in Taikatsu, ki po velikem potresu 1923 uspešno vpeljeta tudi igralke
 - - kyūhe pa zamenjajo posodobnlejni jidaigekiji ali filmi iz različnih zgodovinskih obdobji
 - - uvedeta veliko klasičnih hollywoodskih zakonitosti

ronini

- tudi na japonskem bili priljubljeni filmi borilnih veščin, to bili samurajski filmi ali ronini
- so se izogibali posebnim učinkom in filmskim trikom
- predvsem uporabljali koreografirane prizore spopadov in virtuozno gibanje kamere

Kenji Mizoguchi

- Za najboljše pred zvočnim filmov na japonskem štejejo žansrke melodrame shimpa, ki so pripovedovale zgodbe ene ali več tragičnih junakinj
- Studio Shochiku specializiral melodrame
- režiser Kenji Mizoguchi:
 - njegove ženske hkrka bitja, večinoma žrtve moških
 - Bele niti slapu (Taki no shiraito, 1933) o aristokratki, ki mlajšemu ljubimcu plača študij prava, nato pa postane njegova žrtev, saj jo pomotoma obsodijo na smrt.

klasiki japonskega filma

- Filme tega žanra snema Yasujiro Ozu:
 - Ženska iz Tokija (Tokyo no onna, 1933)
 - o sestri, ki dela v zloglasnem baru, da bi lahko šolala mlajšega brata, ki pa naredi samomor, ko izve, kje dela sestra.
 - <http://www.youtube.com/watch?v=bqtXj4l7Dn4>
- Mikio Naruse za studio Nikkatsu posnel serijo filmov o močnih ženskih likih, med drugim
 - Ljubimca (Chambara fufu, 1930), Čista ljubezen (Junjo, 1930), in Ločena (Kimi to wakarete, 1933) (nadaljuje v zvočnem filmu, postane znan kot najbolj naklonjen do žensk)